

UNIVERSITY OF HELSINKI

<https://helda.helsinki.fi>

Esra-kertomuksen historiallinen merkitys

Pakkala, Juha

2007

Teologinen julkaisuseura

<http://hdl.handle.net/10138/328066>

Pakkala, J 2007, 'Esra-kertomuksen historiallinen merkitys', Teologinen Aikakauskirja, Vuosikerta. 112, Nro 1, Sivut 3-10.

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. <https://helda.helsinki.fi>
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.
Please cite the original version.

ESRA-KERTOMUKSEN HISTORIALLINEN MERKITYS

JUHA PAKKALA

JOHDANTO

Esran ja Nehemian kirjojen mukaan Esra oli pappi ja kirjanoppinut, joka toi Tooran pakkosiirtolaisuuden jälkeen Babyloniasta Jerusalemiin. Esra 7:11-26 mukaan Persian kuningas Artaxerxes tuki Esraa antamalla hänen mukaansa kirjeen, jossa mm. persialaishallinnon rahastonhoitajia käskettiin avustamaan Esran toimia taloudellisesti. Saavuttuaan Jerusalemiin Esra sai tietää, että osa israelilaisista oli avioitunut vierasmaalaisten naisten kanssa ja näin rikkonut Jumalan käskyä vastaan (Esra 9). Vedoten Tooran määräyksiin Esra peruutti avioliitot, jonka seurauksena vierasmaalaiset naiset sekä heidän avioliitoista syntyneet lapset karkotettiin yhteisöstä (Esra 10). Nehemian kirjan kahdeksas luku kuvaa, miten Esra luki ja opetti Tooraa kansalle, joka oli elänyt ilman Jumalan lakia. Tämän jälkeen Toorasta tuli yhteisön toiminnan ohjenuora ja saavutti sen aseman, joka sille oletettiin kuuluvan. Esran toimintaa kuvaava jakso päättyy siihen, että israelilaiset viettävät lehtimajanjuhlaa seitsemännessä kuussa Tooran määräysten mukaisesti.

Vaikka Esra-kertomus tietää useita yksityiskohtia Esran toiminnasta, on syytä kysyä, mitä todella tiedämme historiallisesta Esrasta? Onko kertomuksella historiallista pohjaa? Toisaalta voi kysyä, mikä tässä kertomuksessa on historiallisesti tärkeää ja mitä merkitystä sillä on varhaisen juutalaisuuden tutkimukselle?

LÄHTEET

Kertomus Esrasta on osa laajempaa kompositiota, joka muodostuu Esran ja Nehemian kirjoista. Näiden kirjojen syntyhistoria on monimutkainen. Tästä on viitteenä jo sekin, että kirjat koostuvat kolmesta erillisestä jaksosta, jotka poikkeavat temaattisesti toisistaan. Esran kirjan alku luvuissa 1-6 kuvaa toisen temppelin perustamista ja siihen johtavia tapahtumia. Esran toimintaa kuvataan Esran kirjan luvuissa 7-10 sekä Nehemian kirjan

luvussa 8. Suurin osa Nehemian kirjaa taas käsittelee Jerusalemin muurin rakentamista ja Nehemian muuta toimintaa. Kirjojen eri osien tapahtumat eivät näytä liittyvän toisiinsa.

Esran toimintaa kuvataan myös muissa varhaisissa lähteissä. Esran nimeä kantavia pseudepigrafisia teoksia tunnetaan mm. 4. Esra (+ 5. ja 6. Esra),¹ Esran ilmestys (*Revelatio Esdrae*), Esran näky (*visio beati Esdrae*) ja Esran apokalypsi. Nämä teokset ovat selvästi myöhäisiä ja riippuvaisia kanonisesta Esran kirjasta. Ne on nimetty merkittäväksi auktoriteettihahmoksi tulleen Esran mukaan. Pseudonyyminen kirjallisuus oli yleistä antiikin aikana, koska siten uuden kirjan painoarvoa saatettiin lisätä. Deuterokanoninen Kreikkalainen Esra (LXX: Esdras α ; Vulgata: 3 Esdras) sen sijaan on suhteellisen lähellä kanonisia Esran ja Nehemian kirjoja. Sen merkitys tutkimukselle onkin suuri, koska se on paikoin voinut säilyttää varhaisimman lukutavan. Muiden Esran nimeä kantavien kirjojen merkitys kanonisten Esran ja Nehemian kirjojen tutkimukselle on sen sijaan rajallinen. Ne eivät tuo lisävaloa Esra-kertomuksen tapahtumiin, vaan kertovat enemmän Esra tradition myöhäisemmästä kehityksestä aina 1. vuosisadalle jKr. saakka.

ESRAN MERKITYS TUTKIMUKSESSA JA USKONNOISSA

Julius Wellhausenin mukaan Esra kirjoitti Pentateukin ja oli siten lakiin perustuvan juutalaisuuden varsinainen perustaja.² Vaikka tämä näkemys on osoittautunut ongelmalliseksi, Esralla on ollut suuri merkitys varhaisessa juutalaisuudessa. Häntä on kuvattu toiseksi Moosekseksi, joka palautti Tooran aseman pakkosiirtolaisuuden jälkeen. Rabbiinisen tradition mukaan Esra kokosi ja järjesti koko Vanhan testamentin kaanonin. Suuresta arvostuksesta kertoo myös jo mainittu Esran nimissä kirjoitettu pseudonyyminen kirjallisuus. Koraanin mukaan (9:30) juutalaiset jopa väittivät Esraa Jumalan pojaksi. Vaikka tämä lienee väärinkäsitys, se kuitenkin kertoo, kuinka keskeinen Esra oli ajan juutalaisuudessa.

Sen sijaan kristinuskossa Esran merkitys on jäänyt selvästi vähäisemmäksi. Tämä on osin ymmärrettävää, koska Esra edustaa lakiin perustuvaa uskontoa ja vielä

¹ Teosta on myöhemmin laajennettu kappaleilla 1-2 ja 15-16, joita kutsutaan myös nimillä 5Esra ja 6Esra.

² Wellhausen 1878, 421-425.

lakiuskonnon reformaatiota, joka sopii huonosti kristilliseen teologiaan. Niinpä kristillisessä taiteessa Esra esiintyy selvästi harvemmin kuin Daavid, Salomo tai Job. Mooses ei ole kuitenkaan joutunut vastaavaan paitsioon, ehkä sen vuoksi, että hänet usein yhdistetään Dekalogiin, jonka ajatellaan sisältävän yleisinhimillisiä käskyjä.

Vaikka Esran vähäisen merkityksen kristinuskossa voi ymmärtää, on hämmästyttävää, että viime vuosikymmenten Vanhan testamentin tutkimus on kiinnittänyt niin vähän huomiota tähän koko Vanhan testamentin ja erityisesti Pentateukin synnyn kannalta keskeiseen hahmoon. Wellhausenin ei ollut ainoa, joka kiinnitti huomiota Esraan, vaan varhaisempi tutkimus yleisesti ymmärsi Esran merkityksen. Esra tutkimus olikin varsin aktiivista 1800-luvun loppupuolella ja 1900-luvun alussa (esim. Torrey, Batten).³ Tämän jälkeen Esra tutkimus kuitenkin väheni selvästi. Tärkeimpiä poikkeuksia lähes vuosisadan kestäneeseen hiljaiseloon ovat Mowinckel 1960-luvulla ja Gunneweg 1980-luvulla.⁴ Viime vuosina Esra on kuitenkin jälleen saanut tutkimuksessa arvoistaan huomiota. Uudessa tutkimuksessa Esran ja Nehemian kirjoja on lähestytty useilta eri näkökulmilta: Sebastian Grätz, Jacob Wright, Dirk Schwiderski, Christiane Karrer ja Juha Pakkala.⁵

ESRAN JA NEHEMIAN KIRJAAN LIITTYVIÄ TUTKIMUKSELLISIA KYSYMYKSIÄ

Pitkään jatkuneeseen hiljaiseloon on saattanut vaikuttaa se, että Esran ja Nehemian kirjoihin liittyy useita laajoja ongelmia. Yksi keskeinen kysymys on ollut näiden kirjojen suhde Aikakirjoihin. Useat tutkijat ovat olettaneet, että ainakin osa Esran ja Nehemian kirjoista on aikakirjojen kirjoittajien tuotosta.⁶ On kuitenkin todennäköisempää, että yhtäläisyyden Esran ja Nehemian sekä Aikakirjojen välillä johtuvat toimittajista, jotka muokkasivat molempia teoksia. Toimittajat eivät välttämättä olleet samoja, vaan edustivat samoja teologisia näkemyksiä. Asiasta ei vallitse yksimielisyyttä. Selkeän näkemyksen

---

³ Torrey 1896; 1910; Batten 1913.

⁴ Mowinckel 1964; Gunneweg 1985; 1987.

⁵ Schwiderski 2000; Karrer 2001; Grätz 2004; Wright 2004; Pakkala 2004.

⁶ Esim. Steuernagel 1912, 411-412.

saavuttamista vaikeuttaa se, että erityisesti Aikakirjojen kirjallisuus- ja redaktiokriittinen tutkimus on edelleen varsin suppeaa.⁷

Toinen ongelma liittyy Esra-kertomuksen jakaantumiseen kahteen eri kohtaan Esran ja Nehemian kirjoissa. Tutkimuksessa ei edelleenkään vallitse yhteisymmärrystä siitä, mikä on Neh 8 alkuperäinen sijainti. Neh 8 ei näyttäisi liittyvän Nehemian kirjan tapahtumiin, vaan kuvaa Esran toimintaa. Esraa ei mainita muualla Nehemian kirjassa,⁸ kun taas muut Esraan liittyvät kertomukset löytyvät Esran kirjan luvuista 7-10. Neh 8 erikoisesta sijainnista onkin useita teorioita:

1) Neh 8 on alkuperäisellä paikallaan Nehemian kirjassa. Tämän teorian mukaan luvun tarkoituksena oli tuoda Esran ja Nehemian toimintaa kuvaavia kertomuksia lähemmäksi toisiaan. Teorian oletuksena on, että Neh 8 kuuluu kirjan myöhäisimpiin osiin ja että se on luotu nykyistä kontekstiaan varten.

3) Toisen teorian mukaan Neh 8 on tarkoituksellisesti siirretty nykyiseen paikkaan. Tekstin uudelleenjärjestelyn päämääränä olisi ollut yhdistää Esra-kertomus ja Nehemian muistelmat. Toimittaja olisi pyrkinyt luomaan kahdesta eri kertomuksesta yhden yhtenäisen komposition.

2) Lisäksi on ehdotettu, että Neh 8 joutui vahingossa väärään paikkaan, esimerkiksi käsikirjoitusten tai kirjakäärön palstojen sekoittuessa.

Niiden tutkijoiden välillä, jotka katsovat Neh 8 olevan väärässä paikassa, vallitsee kaksi teoriaa siitä mikä on kappaleen alkuperäinen sijainti Esran kirjassa. Joidenkin tutkijoiden mukaan kappale sopii temaattisesti paremmin tilanteeseen ennen kuin avioliitot vierasmaalaisten kanssa tulivat julki. Tällöin Neh 8 olisi alun perin sijainnut ennen Esran kirjan kappaletta 9. Toiset tutkijat taas ovat taas sitä mieltä, että Tooran lukeminen sopii paremmin tilanteeseen, jossa avioliitot vierasmaalaisten kanssa oli jo peruutettu. He sijoittavat Neh 8 vasta Esra 10 jälkeen. Kreikkalaista Esran kirjaa, jossa Neh 8 vastaava jakso seuraa heti Esra 10 tapahtumia, käytetään usein jälkimmäisen teorian tukena.

⁷ Tervetulleen poikkeuksen viime aikojen tutkimuksessa muodostaa Steins 1995, joka on osoittanut, että Aikakirjat ovat läpikäyneet hyvin monimutkaisen ja monivaiheisen toimitushistorian.

⁸ Paitsi kappaleen 12 luetteloissa, jotka edustavat kirjojen myöhäisintä toimitushistoriaa. Neh 9:6 kreikkankielinen teksti viittaa Esraan, mutta tätä pidetään yleisesti sekundaarina lukutapana.

Toinen keskeinen kysymys liittyy siihen, kuinka keskeinen asema apokryfisellä Kreikkalaisella Esralla tulisi olla Esran ja Nehemian kirjoja tutkittaessa. Tästä vain kreikankielisenä versiona säilyneestä tekstistä puuttuu kokonaan paralleelikohdat Nehemian kirjan lukuihin 1-7 ja 9-13 sekä luvun 8 jakeisiin 13-18. Vähemmistötutkijoiden mielestä Kreikkalainen Esra edustaa alkuperäisempää traditiota. Heidän mukaansa Kreikkalaisen Esran lukutavat ovat päälinjauksiaan luotettavampia kuin kanoninen teksti ja sitä lähellä oleva kreikankielinen käännös (LXX: Esdras β). Uusimassa tutkimuksessa tätä näkemystä ovat puolustaneet dominikaanimunkki Adrian Schenker sekä jesuiitta Dieter Böhler.⁹ Yleensä tutkimuksessa kuitenkin oletetaan, että Kreikkalainen Esra edustaa myöhäisempää traditiota ja että sen tutkimuksellinen arvo varhaisen tekstin selvittämiseksi liittyy vain yksittäisiin tekstikohtiin. Tämä perinteinen näkemys onkin todennäköinen. Vaikka Schenker ja Böhler ovat pystyneet osoittamaan mielenkiintoisia yksityiskohtia Kreikkalaisen Esran kehityksestä, useimmat eroavuudet kanoniseen teokseen voidaan selittää apokryfisen teoksen omilla tendensseillä. Kreikkalainen Esra myös sisältää laajoja lisäyksiä (esim. 3:1-5:6), joita tuskin olisi poistettu kanonisesta versiosta. Useimmissa pienissä eroissa Kreikkalainen Esra edustaa myöhäisempää lukutapaa. Kun kanonisen tekstin Esra on pappi, Kreikkalainen Esra viittaa häneen jo ylipappina (9:39, 40, 49). Teos pyrkii korostamaan Esran merkitystä entisestään. Yksi Kreikkalaisen Esran tendenssejä on muodostaa teoksesta yhtenäisempi kokonaisuus. Kirja toimiikin paremmin yhtenäisenä kertomuksena kuin kanoninen vastineensa, mutta yhtenäisyys on saavutettu mittavilla laajennuksilla, tekstin muokkaamisella, poistoilla (erityisesti Nehemia 1-7; 9-13) sekä jakeiden uudelleenjärjestelyillä.¹⁰ Kanonisten teosten epäyhtenäisyys on taas pitkään jatkuneen toimitusprosessin tulos (ks. alla).

Viimeinen Esraan liittyvä laajempi ongelma on ajoitus. Esran kirja viittaa Persian kuninkaan Artaxerxeksen hallituskauteen, mutta tämännimisiä kuninkaita tunnetaan kolme: Artaxerxes I Longimanus (464–425 eKr.), Artaxerxes II Mnemon (404–358 eKr.) ja Artaxerxes III Ochos (358–338 eKr.). Tämä kysymys on erityisen tärkeää, mikäli oletetaan, että Esran kirjan tapahtumat kuvaavat historiallisia tapahtumia. Perinteisen

⁹ Esim. Schenker 1991; Böhler 1997.

¹⁰ Esim. kanonisen Esran kirjan neljännen kappaleen tapahtumajärjestystä on muutettu.

näkemyksen mukaan kyseessä on Artaxerxes I Longimanus, mutta myös kaksi jälkimmäistä vaihtoehtoa ovat saaneet kannatusta. Koska myös Nehemian kerrotaan toimineen Artaxerxeseen aikana, ongelma liittyy kysymykseen Esran ja Nehemian suhteesta toisiinsa. Tunsivatko Esra ja Nehemia toisensa? Miksi Esra-kertomuksessa ei viitata Nehemiaan ja päinvastoin?¹¹ Onko kyseessä eri Artaxerxes? Ongelma kuninkaan identiteetistä on kuitenkin rajallisempi mikäli Esran (ja Nehemian) toimintaa kuvaava kertomus on fiktiivinen.

MONIVAIHEISEN TOIMITUSPROSESSIN TULOS

Esran ja Nehemian kirjat ovat pitkän ja monivaiheisen toimitusprosessin tulos. On vaikea kuvitella, että yksi kirjoittaja olisi saanut aikaan niin rönsyilevää tekstiä kuin esimerkiksi Esra 7:1-10. Näyttääkin siltä, että Esran ja Nehemian kirjojen toimitushistoria on monimutkaisempi kuin tutkimuksessa on aikaisemmin oletettu. Huomattava osa tutkijoista on lähtenyt siitä oletuksesta, että näitä kirjoja on toimitettu vain vähän ja että kirjojen lopullista tekstiä voi käyttää lähdeaineistona sellaisenaan. Esimerkiksi persialaisajan tutkimuksessa Esran ja Nehemian kirjat ovat käytännössä olleet primäärilähteen asemassa.¹² Tämä on erityisen ongelmallista, koska persialaisajan Juudasta tiedetään muiden lähteiden perusteella hyvin vähän. Näkemys ajan oloista Juudassa onkin perustunut olennaisesti juuri Esran ja Nehemian kirjoihin.

Lopullista tekstiä on myös käytetty todisteena Pentateukin loppuredaktion valmistumisesta Esran aikana jo 400-luvulla eKr.¹³ Esra-kertomuksen lopullisesta tekstistä on päätelty, että koska 400-luvulla eKr. elänyt Esra tunsu Pentateukin nuorimmat osat, Pentateukin on täytyntyy olla valmis jo tätä ennen. Tämänkaltaiset teoriat perustuvat olettamukseen, että teksti kuvaa historiallisen Esran toimintaa ja että kirjoja ei ole laajemmin toimitettu.

Näitä kirjoja, kuten ei useimpia muitakaan Vanhan testamentin kirjoja, voidaan käyttää historiallisen tutkimuksen lähteenä ilman perusteellista kirjallisuus- ja redaktiokritiikkiä. Lopullinen teksti pitää sisällään alkuperäisen tekstin lisäksi useiden

¹¹ Viittaus Nehemiaan Neh 8:9 on myöhäinen lisäys.

¹² Esim. Briant 2002, 583-584.

¹³ Esim. Wellhausen 1878, 425; Otto 2000, 206-207.

toimittajien lisäyksiä, jotka ovat pyrkinneet tulkitsemaan uudelleen ja uudistamaan vanhempaa tekstiä. Kirjoittajat eri aikoina, usein jopa eri vuosisatoina, ovat muokanneet varhaisempaa tekstiä vastaamaan kulloisenkin ajan kysymyksenasettelua ja ongelmia. Koska useimmat toimittajat tyytyivät vain laajentamaan vanhempaa tekstiä, lopullinen teksti pitää sisällään kerrostumia eri aikakausista samalla tavalla kuin rauniokumpu Lähi-idän arkeologiassa. Jos arkeologisen kohteen kaikkea materiaalia tutkitaan yhdessä, erottamatta eri aikakausien asutuskerrostumia toisistaan, ovat lopputulokset huteralla pohjalla. Mikäli tekstiä käytetään lähdeaineistona historian tutkimuksessa, tutkijan on ensin selvitettävä tekstin kehityshistoria. Esran ja Nehemian kirjojen tutkimuksen on siis otettava kantaa niiden kirjalliseen kehitykseen, vaikka työ saattaisi vaikuttaa hyvin hitaalta.

ESRA-KERTOMUKSEN KEHITTYMINEN

En tässä yhteydessä esitä argumentteja Esra-kertomuksen kehitykselle, vaan esittelen sen pääpiirteet yhteenvetona.¹⁴ Esran ja Nehemian kirjojen kolme erillistä kertomusjaksoa, temppelin rakentaminen (Esra 1-6), Esran toiminta (Esra 7-10 ja Neh 8) sekä Nehemian toiminta (Neh 1-7) ovat alun perin itsenäisiä kertomuksia. Niillä ei ilmeisesti ole lähempää yhteyttä Aikakirjoihin, vaan yhteys on luotu vasta myöhemmissä toimitusvaiheissa.

Toisin kuin jotkut tutkijat olettavat, Esran toimintaa kuvaava jakso ei ole riippuvainen kirjojen muista osista. Esim. Reinhard Kratzin mukaan Esra-kertomus on kirjoitettu nykyistä kontekstiaan varten toimimaan siltana temppelinrakennuskertomuksen ja Nehemian muistelmien välissä.¹⁵ Esra-kertomukselle on hänen mukaansa turha etsiä muuta syntykontekstia. Tässä tapauksessa kuitenkin odottaisi, että kertomus sopisi selvästi harmonisemmin yhteen kirjojen muiden osien kanssa. Jopa kirjojen lopullisessa versiossa, useiden harmonisoivien toimitusvaiheiden jälkeen, Esra-kertomus vaikuttaa irralliselta osiolta, jossa on vain vähän yhtymäkohtia teoksen muihin osiin. Jos Esra-kertomus luotiin nykyistä kontekstiaan varten täyttämään Esra 1-6 ja Neh 1-7 välisen aukon, voisi kysyä, miksi kirjoittaja jätti temppelinrakennuskertomuksen ja Esra-kertomuksen väliin yli puoli

¹⁴ Tarkemmin Esra materiaalin historiasta ks. Pakkala 2004.

¹⁵ Esim. Kratz 2000, 75-91. Kritiikkiä Kratzin teorialle, ks. Pakkala 2006.

vuosisataa.¹⁶ Jos toimittajan tai kirjoittajan ensisijainen pyrkimys oli rakentaa silta kahden tarinan välille ja luoda sitä varten uusi kertomus, on epätodennäköistä, että uuden ja vanhojen kertomusten väliin jäisi edelleen yhtä selittämättömiä aukkoja. Lukijalle ei esimerkiksi tarjota mitään siirtymää eri vuosisadalla kuvattujen tapahtumien välillä. Tempelinrakennuskertomuksen jälkeen uuteen jaksoon eli Esra-kertomukseen siirrytään kolmella sanalla 'näiden tapahtumien jälkeen' (וְאַחֵר דְּבָרִים אֵלֶּהָ). Esra-kertomuksen ja Nehemian 'muistelmien' välillä on yhtä selittämätön hyppy. Lukija saakin sen kuvan, että Esran ja Nehemian kirjojen kolme kertomusta on alun perin niputettu yhteen ilman suurempaa pyrkimystä luoda siltaa niiden sisältöjen välille.

VARHAISIN ESRA-KERTOMUS

Varhaisimman rekonstruoidun Esra-kertomuksen mukaan Esra tuli Babylonian pakkosiirtolaisuudesta Jerusalemiin missä hän luki Tooraa israelilaisille, jotka olivat eläneet sitä ilman. Esra-kertomuksen kirjallisen kehityksen tässä vaiheessa, Neh 8 todennäköisesti sijaitsi Esran kirjan luvun 7 jälkeen. Tällöin yhteisö ymmärsi vasta Tooran lukemisen jälkeen, että he olivat eläneet synnissä, mikä vastaa loogista tapahtumien kulkua. Teoksen lopullisessa versiossa Tooraa luetaan vasta sen jälkeen kun yhteisö on jo tullut tietoiseksi synneistään, jotka rikkoivat Tooran määräyksiä vastaan.

Konkreettisenä esimerkkinä ja vakavimmin yhteisöä uhkaavana syntinä tuodaan esille avioliitot vierasmaalaisten kanssa. Yhteisön johtajat antoivat Esran tehtäväksi peruuttaa vierasmaalaisten kanssa tehdyt avioliitot. Jokainen tapaus käytiin läpi kunnes kaikki avioliitot oli peruutettu. Kertomus päättyi alun perin avioliittojen peruuttamiseen sekä naisten ja lasten poistamiseen yhteisöstä. Kirjoittaja halusi ilmaista, että Toorasta oli jälleen tullut yhteisön elämänohje. Lisäksi vierasmaalaisten karkotuksen myötä yhteisön integriteetti oli pelastettu.

Alkuperäisen Esra-kertomuksen historiallinen konteksti on epäselvä. Muiden aikaa kuvaavien lähteiden puuttuessa, on vaikea arvioida onko Esra-kertomuksessa kuvatuilla tapahtumilla mitään historiallista pohjaa. Hämmästyttävää kuitenkin on, että kertomus ei

---

¹⁶ Tämäkin ajoitus lähtee siitä olettamuksesta, että mainittu Artaxerxes on Artaxerxes I, muuten kronologinen aukko on vielä suurempi.

viittaa Persian valtakunnan paikallishallintoon lainkaan, vaan Esra saa vapaasti toimia toimeenpanevana tuomarina ja yhteisön johtajana. Voisi olettaa, että persialaishallinnolla oli edustajansa myös Jerusalemissa ja että Esran olisi täytynyt toimia yhteistyössä heidän kanssaan. Erikoista on myös se, että Artaxerkseen kirjeeseen (Esra 7:11-26) ei tässä vaiheessa viitata lainkaan. Useat Esran ajan historialliseen kontekstiin liittyvät kysymykset jäävätkin vaille vastausta. Nykytutkimuksen valossa kysymys varhaisimman Esra-kertomuksessa esitettyjen tapahtumien historiallisuudesta on jätettävä auki. Tutkimus ei pysty myöskään arvioimaan sitä, onko Esra nimistä kirjuria ylipäänsä ollut olemassa. Toisaalta kysymys hänen olemassaolosta ei ole edes kovin tärkeä.

ESRA-KERTOMUKSEN HISTORIALLINEN MERKITYS

Kertomuksen historiallinen merkitys on siinä, mitä se kertoo kirjoittajien ja toimittajien historiallisista konteksteista. Varhaisin kertomus on ilmeisesti kirjoitettu 400-luvun lopulla tai 300-luvun alussa eKr. Se heijastaa toisen temppelin ajan juutalaisuutta monella tavalla sekä kertoo sen kysymyksenasetteluista ja kehityslinjoista. On huomionarvoista, että varhainen Esra-kertomus on selvästi riippuvainen Deuteronomiumista ja sen nomistista lisäyksistä. Nomistit olivat kirjureita, jotka toimittivat VT:n tekstiä lakiuskonnon suuntaan 500–400-luvuilla eKr. Nomistisen teologian mukaan laki oli uskonnon ydin kun taas temppeli ja temppelikultti eivät olleet keskeisiä. Ensisijaisin tapa palvoa ja lähestyä Jumalaa oli noudattaa hänen käskyjään, kun taas uhrikultilla ei ollut sanottavaa merkitystä. Esra-kertomus on sopusoinnussa tämän teologian kanssa. Varhaisimman Esra-kertomuksen riippuvaisuus Deuteronomiumista korostuu siinä, että viitteitä muihin Pentateukin osiin ei ole, mikä on ristiriidassa useiden tutkijoiden näkemyksen kanssa, että Esra olisi tuntenut lopullisen tai lähes lopullisen Pentateukin. Varhaisinta Esra-kertomusta voidaan käyttää todisteena ainoastaan siitä, että kirjoittaja tunsi Deuteronomiumin myöhäisen version ja että hän oli riippuvainen nomistisesta teologiasta.

Esran kirjan varhainen teksti kertoo myös siitä, miten toisen temppelin ajan juutalaisuus kehittyi voimakkaasti juuri Babylonian pakkosiirtolaisuuden juutalaisyhteisön parissa. Kertomuksessa Toora täytyi tuoda Babyloniasta Jerusalemiin missä elettiin ilman

Jumalan lakia. Tämä heijastaa kirjoittajan oletusta, että juutalaisuuden dynaamisin kehitys tapahtui tänä aikana juuri Babyloniassa ja että juutalaisyhteisö Palestiinassa oli vastaanottava osapuoli. Kysymys siitä, toiko Esra niminen kirjuri Tooran Babyloniasta Juudaan, ei ole niin tärkeä, kuin kysymys siitä, missä Tooran varaan rakentuva juutalaisuus kehittyi. Esra-kertomus vahvistaa käsitystä, että Tooran varhaisin kehitys tapahtui Babyloniassa eikä Palestiinassa. Tämä sopii yhteen sen näkemyksen kanssa, että nomistit vaikuttivat pääasiassa Babyloniassa.

Esra-kertomuksen mukaan seka-avioliitot rikkovat Jumalan lakia vastaan. Tämä alun perin nomistien luoma laki on tuskin sattumalta kertomuksen esimerkki, vaan on syytä olettaa, että yhteisön integriteetti sekä suhde muihin kansoihin olivat keskeisiä kysymyksiä kirjoitusajankohtana. Kirjoittaja implikoi, että yhteisön identiteetti muiden kansojen suhteen oli niin uhattuna, että jopa avioliitot vierasmaalaisten kanssa tuli purkaa. Rajaus muihin kansoihin oli keskeinen teema juutalaisuudessa Jerusalemin hävityksen jälkeen. Syynä tähän oli pyrkimys säilyttää kansan yhteinen identiteetti sen jälkeen kun oma valtio, monarkia ja temppeli olivat lakanneet olemasta. Ne eivät enää voineet toimia identiteetin tukipilareina.

Myös Esra-kertomuksen myöhempi kirjallinen kehitys tarjoaa historiallista lähteaineistoa. Toimittajien toiminta voidaan ajoittaa 300–200-luvuille eKr. Joitakin lisäyksiä on voitu tehdä vielä 100-luvulla eKr. Vaikka myöhemmät toimittajat ovatkin pyrkineet lisäämään yksityiskohtia Esran ajan tapahtumiin, lisäykset kertovat enemmän kirjoittajien omasta ajasta kuin Esrasta ja hänen ajastaan. Lisäyksistä voidaan havaita, että kiinnostus papillisiin ja kultillisiin asioihin kasvoi vähitellen. Nomistista teologiaa edustava varhaisin Esra-kertomus ei viittaa lainkaan pappeihin, temppelikulttiin eikä temppeliin, kun taas myöhäisimmissä toimituskerrostumissa nämä ovat keskeisimpiä aiheita. Varhaisin Esra oli Tooran tutkimiseen perehtynyt kirjuri (ספֿר), joka meni Jerusalemiin opettamaan lakia, mutta lisäyksissä hänestä tehtiin pappi, joka huolehti kulttiesineiden tuomisesta Jerusalemin temppeliin. Kehitys jatkui samaan suuntaan vielä Kreikkalaisessa Esrassa, missä hänestä tuli itse ylipappi. Myös leeviläispappien merkitys kasvoi erityisesti nuoremmassa toimituskerrostumissa. Leeviläisten merkitys on viimeisille toimittajille niin suuri, että leeviläispapit yrittävät korvata jopa itse Esran. Tämä kehitys on nähtävillä jo Nehemian kirjan luvussa 8, missä leeviläispapit varmuuden vuoksi

toistavat asioita, joita Esra on juuri tehnyt. Kehitys kuitenkin kulminoituu kirjan luvussa 9, missä ei ole enää lainkaan viittausta Esraan, vaan leeviläispapit ovat korvanneet hänet kokonaan. Teoksen nuoremmissa kirjallisissa vaiheissa on siis nähtävissä selvä papillisen, leeviläisen ja kultillisen kiinnostuksen lisääntyminen. Nomistisen teologian vaikutus samalla vähenee.

Kiinnostus kulttiin näkyy myös myöhäisten toimittajien viittauksissa Pentateukkiin. Kun varhaisin teksti sekä vanhimmat lisäykset viittaavat ainoastaan Deuteronomiumiin, myöhäisemmät toimittajat käyttävät lisääntyvässä määrin myös Pentateukin muita osia. Toisin kuin useat tutkijat olettavat, vasta 200-luvulle eKr. ajoitettavia toimituskerrostumia voidaan käyttää todisteena Pentateukin lopullisen toimituksen valmistumisesta.

Esra-kertomus tarjoaa myös merkittävää tietoa siitä miten Pentateukin lakitekstiä käytettiin ja siteerattiin. Useat toimittajat suhtautuvat tekstin sanamuotoon suhteellisen vapaasti. Tämä koskee sekä varhaisinta tekstiä, että nuorempia lisäyksiä. Lakeja eri puolilta Pentateukkia saatettiin yhdistää yhdeksi sitaatiksi. Sanoja tai sanamuotoja voitiin myös vaihtaa kontekstin tarpeiden mukaisesti. Sitaatteihin tehtiin jopa lisäyksiä, joilla ei ollut lainkaan vastinetta Pentateukin tekstissä. Muutoksista huolimatta sitaatti esitettiin Tooran käskynä (esim. Esra 9:11-12).

YHTEENVETO

Vaikka historiallisesta Esrasta ei voida sanoakaan paljoa, Esra-kertomus tarjoaa ensiarvoista tietoa kirjoittajien konteksteista toisen tempelin aikana erityisesti 400–200-luvuilla eKr. Koska kertomus on syntynyt useiden toimitusvaiheiden tuloksena, sen käyttö historiallisena dokumenttina edellyttää, että toimitusvaiheet erotetaan toisistaan kirjallisuus- ja redaktiokriittisin menetelmin.

Varhaisin kertomus kuvaa miten Tooran tutkimiseen perehtynyt kirjuri Esra saapui Babyloniasta ja palautti Tooran aseman Jerusalemissa. Kertomuksen taustalla on Babyloniassa asuvan juutalaisyhteisön parissa tapahtunut dynaaminen kehitys, joka johti

lakiin perustuvan uskonnon syntymiseen. Merkittävä osa Tooraa ilmeisesti kirjoitettiin Babyloniassa.

Esra-kertomuksen myöhempi kirjallinen kehitys heijastaa laajempaa kehitystä 300–200-lukujen juutalaisuudessa. Myöhemmät kirjoittajat ovat kiinnostuneita erityisesti papillisista ja kultillisista aiheista. Kirjuri Esrasta tehtiin pappi, joka huolehtii tempeliesineiden tuomisesta Jerusalemiin. Kehitys osoittaa miten alun perin nomistiseen teologiaan perustuva traditio sai myöhemmin vaikutteita papillisesti suuntautuneesta traditiosta. On syytä olettaa, että papillisten piirien vaikutus vähitellen lisääntyi 400–200-lukujen juutalaisuudessa. Tämä näkyy myös Tooran käytössä. Varhaisin Esra-kertomus viittaa ainoastaan Deuteronomiumin lakiin, mutta myöhäisemmät toimittajat käyttävät enenevässä määrin myös Pentateukin papillisia osia.

KIRJALLISUUS

BATTEN, LORING W.

1913 *A Critical and Exegetical Commentary on the Books of Ezra and Nehemiah*. The International Critical Commentary. Edinburgh: T & T Clark.

BRIANT, PIERRE

2002 *From Cyrus to Alexander. A History of the Persian Empire*. Winona Lake: Eisenbrauns.

BÖHLER, DIETER

1997 *Die Heilige Stadt in Esdras α und Esra-Nehemia. Zwei Konzeptionen zur Wiederherstellung Israels*. Orbis Biblicus et Orientalis 158. Freiburg: Universitätsverlag Freiburg – Vandenhoeck & Ruprecht.

GRÄTZ, SEBASTIAN

2004 *Das Edikt des Artaxerxes. Eine Untersuchung zum religionspolitischen und historischen Umfeld von Esr 7,12-26*. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 337. Berlin – New York: Walter de Gruyter.

GUNNEWEG, ANTONIUS H. J.

1985 *Esra*. Kommentar zum Alten Testament. Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn.

KARRER, CHRISTIANE

2001 *Ringen um die Verfassung Judas. Eine Studie zu den theologisch-politischen Vorstellungen im Esra-Nehemia-Buch*. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 308. Berlin: Walter de Gruyter.

KRATZ, REINHARD G.

2000 *Die Komposition der erzählenden Bücher des Alten Testaments*. Uni Taschenbücher 2157. Göttingen: Mohr Siebeck.

MOWINCKEL, SIGMUND

1964 *Studien zu dem Buche Esra-Nehemia I-III*. Oslo: Universitetsforlaget.

OTTO, ECKART

- 2000 *Das Deuteronomium im Pentateuch und Hexateuch. Studien zur Literaturgeschichte von Pentateuch und Hexateuch im Lichte des Deuteronomiumrahmens.* Forschungen zum Alten Testament 30. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck).
- PAKKALA, JUHA
- 2004 *Ezra the Scribe. The Development of Ezra 7-10 and Neh 8.* Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 347. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- 2006 *The Original Independence of the Ezra Story.* Biblische Notizen 129, 17-23.
- SCHENKER, ADRIAN
- 1991 *La Relation d'Esdras A' au texte massorétique d'Esdras-Néhémie. Tradition of the Text. Studies offered to Dominique Barthélemy in Celebration of his 70th Birthday.* Eds. Norton, Gerard J. – Pisano, Stephen. Orbis Biblicus et Orientalis 109. Freiburg – Göttingen: Universitätsverlag Freiburg – Vandenhoeck & Ruprecht, 217-248.
- SCHWIDERSKI, DIRK
- 2000 *Handbuch des nordwestsemitischen Briefformulars. Ein Beitrag zur Echtheitsfrage der aramäischen Briefe des Esrabuches.* – Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 295. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- STEINS, GEORG
- 1995 *Die Chronik als kanonisches Abschlussphänomen, Studien zur Entstehung und Theologie von 1/2 Chronik.* Bonner Biblische Beiträge 93. Weinheim: Belz Athenäum Verlag.
- STEUERNAGEL, CARL
- 1912 *Einleitung in das Alte Testament.* Tübingen: J. C. B. Mohr.
- TORREY, CHARLES C.
- 1896 *The Composition and Historical Value of Ezra-Nehemiah.* Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 2. Giessen.
- 1910 *Ezra Studies.* Uusi näköispainos 1970. New York: Ktav Publishing House.
- WELLHAUSEN, JULIUS
- 1878 *Geschichte Israels.* vol I. Berlin: Druck und Verlag G. Reimer.
- WRIGHT, JACOB L.
- 2004 *Rebuilding Identity. The Nehemiah-Memoir and its Earliest Readers.* Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft 348. Berlin – New York: Walter de Gruyter.